

Referat og diskussion: På vej mod best practice i dansk forvaltning af fugle og pattedyr

Thomas Bjørneboe Berg

Årets Temadag ved DCE på Århus Universitet havde fokus på "forskningsbaseret forvaltning af fugle og pattedyr". Et flot program der med en lang række indlæg satte fokus på, om forskningen i tilstrækkeligt omfang er forvaltningsrelevant og om forvaltningen i tilstrækkeligt omfang gør brug af forskningsresultaterne. Dagen sluttede med en debat, hvor salen med baggrund i indlæggene frit kunne drøfte om de to ovenfornævnte delmål i forvaltningen er nået. Med baggrund i spørgsmålene efter hvert indlæg samt debatten gives her en kort beskrivelse af de mange indlæg samt en opsummering af debatten.

Indlæggene

1. *Forskningsbaseret bestandsforvaltning: hvad bør man og hvad gør man? (Peter Sunde, psu@bios.au.dk):*
Peter Sunde illustrerede sit indlæg med historiske eksempler fra lægevidenskaben

på en fejlslagen strategi i forbindelse med at redde "patienten". Fejlen bundede i en mangel på adaptiv behandling/forvaltning. Han afsluttede med de nutidige bestræbelser på at redde *Kirkeugle* som dansk ynglefugl. Forskningen havde vist, at fødetilgangen under opfostringen af ungerne er en kritisk faktor, og at gode ynglelokaliteter med tilstrækkelige føderessourcer er en mangel. Det afstedkom den kommentar fra salen, at man i forvaltningen af kirkeuglen havde fejlet grundet en mangelfuld politisk målsætning og vilje samt utilstrækkelige økonomiske midler: der var således tale om et resourceproblem.

2. *Adaptiv forvaltning – fordele og ulemper (Jesper Madsen, jm@bios.au.dk):*
Problemerne, som blev rejst i Peter Sundes indlæg, tog Jesper Madsen videre i sit indlæg om adaptiv forvaltning. Her var fokus på processen i forvaltningspraksis.

En oversigt viste med al tydelighed, at Europa i forstemmende grad mangler den sunde forvaltningspraksis. Jespers case story om en nylig succesfuld europæisk adaptiv forvaltning omhandlede Svalbardbestanden af *Kortnæbbet Gås* - med aktører fra alle berørte lande fra gæssenes overvintringspladser i Holland og Belgien over rasteplasserne i Danmark til ynglepladserne på Svalbard (Norge). Udgangspunktet for forvaltningsbehovet var en nærmest eksponentiel vækst i bestanden, som gik hårdt ud over landbruget i overvintringsområderne mod syd. Her var gæssenes græsningstryk blevet så stort, at de berørte landmænd ikke længere kunne kompenseres økonomisk. Ønsket fra dem var ikke "send flere penge" men færre gæs. Gennem en omhyggelig opstartsfasen af forvaltningsarbejdet skabtes konsensus om mål og midler, hvor jagt var midlet til at bringe bestanden ned fra ca. 120.000 til en konsensus-besluttet størrelse på 60.000 individer. Fra salen stilledes der spørgsmålet om jægerne var trænede nok til at se forskel på Sædgås og Kortnæbbet gås. Hertil svarede at dette ansvar lå hos jægerne, hvorfor jægerforeningerne forventedes at udvise den fornødne selvjustits.

3. *Kan man forvalte bestande gennem regulering af jagttider (Tommy Asferg, ta@bios.au.dk & Flemming Merkel):*
Tommy Asferg og Flemming Merkels indlæg omhandlede ændringer af jagttiden, som et middel til bestandsregulering med fokus på at øge en given bestand. Omend datamaterialet i form af jagtudbyttestatistik ikke gav signifikante resultater, var tendensen, at man skulle op på en 50% reduktion af jagtsæsonen for at opnå en 31% reduktion af udbytte. Hertil kommer at tendensen var tydeligst på trækkende arter, hvorimod der ikke var mærkbar effekt på stationære arter. Case storyen var ændringer af jagttiden for *Ederfugl* i Vestgrønland og i Østersøen. I Grønland forkortede man jagttiden med 4½ måned i overvintringsområderne i SV-Grønland og med 5½ måned i yngleområderne i NV-Grønland. Dette gav en årlig tilvækst på 15%. Anderledes trægt går det med

Heading towards best practice in Danish wildlife management of birds and mammals

Adaptive management, though a well known and used management tool in for instance the US, has rarely been used in Europe. Not until recently only one case from the UK is known: A successful international management plan for the Svalbard Pink-footed Goose has been established including the Netherlands, Belgium, Norway and Denmark. By this, the chances of reaching the management goals or adjust them to more realistic goals are optimised.

Following 13 interesting speeches, the programme ended with a public debate focusing on the synergy and hurdles in the process of working with management of birds and mammals in Denmark. It was a common statement that there is a lack of species specific knowledge on local spatial distribution and density. Providing this information is often time consuming and expensive. Hence, the use of citizen science and volunteers are valuable means in the process of collecting data on the necessary species specific knowledge and analyses for evaluating the effects of the management plan in focus. There is an impression, among managers, that consultancy is always expensive and hence, they would like a hotline for management related questions. DCE welcomes the challenge of offering the requested hotline, and stressed that their help would be additionally valuable if managers took contact at an early stage of management plans, as all would benefit from a well-designed plan.

The budget for managing threatened wildlife is often high, and international legislations and nature protectionists pay a lot of attention to the outcome of these management plans. Debates may arise on how much money a threatened species is worth, as one could argue that it may be better to let one species disappear rather spent insufficient amount of management money on a handful of species which may lead to unfulfilled management goals. The decision is political but the platform must be based on scientific methods.

Naturama, Dronningegaen 30, 5700 Svendborg, e-mail: thomas@naturama.dk

bestandstilvæksten i Østersøpopulationen, hvor selv en totalfredning af ældre hunner ikke forventes at bidrage med mere end 1% årlig tilvækst. Fra salen pointeredes det, at modellerne ikke inddrog andre bestandsregulerende faktorer, hvilket bekræftedes.

4. *Kan rævebekæmpelse redde de danske engfugle (Preben Clausen, pc@bios.au.dk):* Jagt var også et element i Preben Clausens indlæg om forvaltning af engfuglebestande ved intensiv bekæmpelse af ræve. Tilstedeværelsen af Ræv har en negativ påvirkning af engfuglebestanden, men er ikke ensbetydende med, at fjernelsen af ræve har påvirket engfugleoverlevelsen positivt. Undersøgelserne har tydeliggjort flere andre væsentlige faktorer, der har betydning for engfuglebestandene, nemlig engenes beskaffenhed i form af små vandreservoarer og afgræsning. Slåning er ikke tilstrækkelig, da en ensartet flad jordbund bliver for homogen og tør. Den jordbearbejdning, som kreaturer forårsager, påvirker i langt højere grad mikroklimaet på en eng sammenholdt med en maskinel slåning. Afgræsning i afmålt intensitet, dvs. antal dyr pr. tidsenhed og hyppighed af afgræsningen skaber de bedste betingelser. Intensiv afgræsning har negativ indvirkning på engfuglene, da tætheden og trykket fra fx kvæg bliver for stort. Case storyen med rævebekæmpelsen i Tøndermarsken er et slående eksempel på, at et grundigt videnskabeligt arbejde gav anledning til flere rekommandationer end blot rævebekæmpelse, men at de øvrige tiltag ikke blev inddraget i forvaltningen. At lægge alle forvaltningsmidler i rævebekæmpelsen gav ikke det ønskede resultat.

5. *Er alle sæler et problem for fiskeriet? (Jonas Teilmann, jte@bios.au.dk):* Interessekonflikt mellem fiskere og sæler var omdrejningspunktet for næste oplæg af Jonas Teilmann, der gennemgik bestandsstatus for Spættet Sæl og Gråsel. Førstnævnte er efter fredningen i 1977 steget fra 2.000 til 16.000 individer fordelt på fire bestande. Gråsel vendte tilbage som ynglende dansk art i 2003 og optræder hyppigst som gæst fra Nordsøen og Østersøen. Bundgarnsfiskerne har i de senere år i sti-

gende grad beklaget sig over tab af fangst angiveligt til sæler, hvorfor jagt på sæler igen er kommet til debat. Der er stadig utilstrækkelig detaljeret viden om problemets omfang, så data der kan besvare hvor, hvornår og hvor meget er påkrævet som input til en kommende forvaltningsplan, der er planlagt til 2014/15. Ud over en eventuel genindførelse af jagt på enten problemsæler eller sæler generelt i problemområderne, er ændring af fangstmetoder, kompensationsudbetalinger til fiskerne samt anvendelse af lydilder til at afskrække sæler mulige tiltag i forvaltningsværktøjskassen. Sidstnævnte har dog vist sig uden effekt på sæler men uhensigtsmæssig stor effekt på marsvin.

6. *Forskningsbaseret forvaltning af hjortevildt (Lars Haugaard, laha@bios.au.dk):* Jagt handler også om trofæer. I Lars Haugaards indlæg handlede det om et forvaltningsmål på en større andel af store kronhjorte med mere end 10 sprosser. Med kendskab til lokale kronhjortebestandes demografi (køns- og aldersfordeling) vil man kunne lave en optimal retningslinje for afskydningen, fx ved at frede alle hanner i 1-4 års alderen. Men da hjorte bevæger sig over mange jagttretthedsindehaveres territorier, er det nødvendig med en fælles målsætning og konsensus om forvaltningsmidlerne på den rette geografiske skala.

7. *Rumlige og temporære variationer i påkørsler af hjortevildt, samt forslag til forebyggende tiltag (Morten Elmeros, elm@bios.au.dk):* Vildt of ofte ofre i trafikken, hvorfor detaljeret viden om udsatte vejstrækninger er en vigtig parameter. Det emne bearbejdede Morten Elmeros i sit indlæg. En forskningsbaseret vejledning til at mindske problemerne ved påkørsler af hjortevildt mangler systematiske data på mønstre i kollisionsindberetningerne, samt hvilken effekt forskellige afværgeforanstaltninger har. Med grundigt kendskab til disse faktorer ville man kunne udvikle fx en app, der informerede om kollisionsrisikoen på aktuelle vejstrækninger som bilisten kører på, samt inddrage viden i anlæggelsen af nye vejanlæg.

8. *Hvad er status for den danske ulvebestand? (Liselotte W. Andersen, iwa@bios.au.dk):* Danmark har fået en oplagt mulighed at studere effekten af et rovdyr, idet landet i 199 år har været uden *Ulv* (og i det hele taget større egentlige rovpattedyr), og nu kan se frem til en tid med en ulvebestand i vækst. Liselotte W. Andersen anskueliggjorde status for de danske ulve og deres relation til tyske og polske ulveflokkede og synliggjorde de unikke muligheder for at høste værdifuld videnskabelig viden til brug for en dynamisk ulveforvaltningsplan. Med støtte fra 15. Juni Fonden er en vidensopbygning nu i gang i et tæt samarbejde mellem DCE og Naturhistorisk Museum i Århus. Også Dansk Pattedyrforening er interesseret i dette samarbejde og afholdt af samme grund det første internationale ulvesymposium på dansk grund i november 2013 på Naturhistorisk Museum. Der opfordres bredt til befolkningen at indrapportere relevante observationer til Naturhistorisk Museum.

9. *Erfaringer med forvaltning af mink – hvad ved vi og er der behov for et forbedret beslutningsgrundlag? (Uffe Strandby, ufstr@nst.dk):* Mink karakteriseres som invasiv art, men er trods en langvarig indsats stadig på fri fod og talrig i den danske natur. Uffe Strandby (NST) gennemgik resultaterne af forvaltningsplanen for mink, der udkom i 2012. Planen fokuserede på 20 indsatsområder (lokaliteter) med anvendelse af fældefangst. På et år nedlagdes ca. 260 mink i fælder. Der mangler stadig en forskningsbaseret viden om minkens udbredelse, hvilke arter der er truet af minkens tilstedeværelse, om der stadig slipper mink ud fra fangenskab, samt hvor levedygtige disse undslupne dyr er i fri natur. Fra salen nævntes det at danske jægere årligt nedlægger 3.300 mink, og man kunne således stille spørgsmålstegn ved, hvorvidt pengene til forvaltningsplanen kunne bruges bedre.

10. *Forskningsbaseret forvaltning af Artikel IV-arter (Søren Rasmussen, sra@nst.dk):* I forbindelse med beskyttelsen af Habitatdirektivets Bilag IV-arter nævnte Søren Rasmussen (NST) behovet for en national kon-

sensus om mål og midler. En konsensus der bygger på de relevante interessenter. Ulven kan her blive et klassisk eksempel, da man har den føromtalt oplagte mulighed for at inddrage ”før ulv”/”efter ulv” perspektivet. Fra salen tilføjede Jesper Madsen, at netop den gode proces frem mod en mulig konsensus er afgørende for projektets succes, men at man skal være meget opmærksom på den nødvendige tid, som en sådan proces kræver.

11. Forskningsbaseret forvaltning af hedehøg gennem habitatpleje (Henning Heldbjerg, henning.heldbjerg@dof.dk):

Ikke kun Tøndermarskens vadefugle er i tilbagegang. Det samme gælder for Hedehøg, som Henning Heldbjerg (DOF) behandlede i sit indlæg. Trods en ihærdig indsats fra DOFs side på de enkelte hedehøg-pars ynglelokaliteter, har indsatsen ikke formået at vende udviklingen. Hedehøgen placerer ynglereden på jorden i marker, hvor afgrøden ikke bliver for høj. Processen inddrager de berørte landmænd, på hvis marker hedehøgen yngler. En stor del af landmændene ser meget positivt på bestræbelserne for at redde hedehøgen. En kritisk faktor er sandsynligvis mangel på byttedyr (smågnavere), hvorfor etablering af vildtstriber muligvis kan have en gunstig effekt, hvilket undersøgelser fra Holland tyder på. Projektets succes afhænger ud over føderigelighed af, at de enkelte landmænd indgår i samarbejdet ved at tillade adgang til markerne, samt at tillade opsætning af hegn om de etablerede reder og om nødvendigt at holde afgrøden inden for indhegningen nede under den for hedehøgen maksimale højde. Hedehøgen er trods projektets indsats i fortsat tilbagegang.

12. Nationale forvaltningsplaner for markvildt omsat til praksis (Bent Rasmussen):

Hare og Agerhøne er klassiske jagtemner, men er de fleste steder i lande truet af små bestandsstørrelser. Bent Rasmussen redigerte i sit indlæg om de forvaltningsplaner, der er bragt i spil med baggrund i adaptiv forvaltningspraksis. En forvaltningsplan der også inddrager løbende monitoring af de to arter. Planens succes afhænger i høj grad af deltagelse af frivillige, der deltager i standardiserede linjetakseringer. Der blev nævnt

flere eksempler på positiv feedback, hvor selv simple små ændringer i arealudnyttelsen skaber resultater.

13. Naturen og forvaltningens praksis: Hvad gør jægere og lodsejere i det danske landskab og hvorfor? Jens Friis Lund, jens@jfro.ku.dk): Jens Friis Lund gennemgik i sit indlæg en analyse af jægere og lodsejeres syn på natur- og vildtforvaltning enten gennem egen drift eller gennem tilskudsordninger. Hovedbudskabet var, at systemet er tyngt af komplerede regler, der virker dyre og usikre. Det kunne tyde på at en øget information/dialog kunne afhjælpe problemet.

Afsluttende diskussion og syntese:

Er der plads til forbedringer i den forskningsbaserede vildtforvaltning og i givet fald hvilke?

Temadagen afsluttedes med en debat om, hvorvidt forskningen i tilstrækkelig omfang er forvaltningsrelevant, og om hvorvidt forvaltningen i tilstrækkeligt omfang gør brug af forskningen.

Adaptiv forvaltning bygger på en løbende evaluering af om forvaltningen fungerer efter hensigten, om målene nås eller om der er behov for ny viden, og hvorvidt forvaltningen har brug for en justering af mål og/eller delmål. Med baggrund i eventuelle behov for ny viden tilrettelægges nye specifikke forvaltningsrelaterede forskningsprojekter. Adaptiv forvaltning baner med den baggrund vejen frem mod en bæredygtig forvaltningspraksis af dansk natur, flora og fauna. Dagens mange indlæg synliggjorde at aktørerne har en stigende opmærksomhed på nødvendigheden af fælles fodslag. Der viste sig ved flere tilfælde at være mangel på basal viden omkring de enkelte arters rumlige fordeling, ikke bare på landsplan men også regionalt og lokalt, for derved nærmere at kunne konkretisere lokale behov for forvaltning. Spørgsmålet omkring de økonomiske rammer for målsætningen af en vellykket forvaltning er politisk, hvorimod de faglige begrundelser for nødvendigheden af og indholdet af forvaltningsmetoderne til enhver tid bør være videnskabelig. Dataindsamling er hyppigt meget mandskabskrævende, hvorfor spørgsmålet om frivillighed og citizen science bør være et væsentligt middel

til at nå flest mulige mål. I enkelte tilfælde kan forvaltningen af en sårbar bilag IV art dog kræve et top-down orienteret tiltag baseret på et rent videnskabeligt design. Forvaltningsplaner af fx jagtbare arter kan med stor fordel henlægges til et bredere forum, hvor interessegrupper, myndigheder og videnskabsfolk i fællesskab når til konsensus omkring mål og midler. En sådan proces kræver tid og egner sig ikke til hurtige beslutninger, men vil i den rette sammenhæng kunne bruges til at skabe en bæredygtig adaptiv forvaltningsplan. En nøgleparameter i den gode proces er kommunikation, åben- og lydhørhed.

Ude i landet hos de kommunale beslutningstagere er der en udbredt formodning om, at faglig videnskabelig rådgivning altid koster dyrt, hvilket har skabt en u hensigtsmæssig berøringsangst fra forvaltere i deres henvendelse til vidensinstitutionerne. Dette har i mange tilfælde ført til forvaltningsmæssige tiltag foretaget på et mangelfuldt fagligt beslutningsgrundlag. Der er med andre ord behov for en forvaltnings-hotline, hvortil naturforvaltere, det være sig offentlige såvel som private, kan henvende sig for at få klarlagt vidensbehovet, og det hensigtsmæssige metodevalg inden der tages beslutning om en forvaltningsopgave. En sådan hotline ville med fordel kunne ligge hos Temadagens vært, Nationalt Center for Miljø og Energi (DCE) ved Århus Universitet, som kvitterede med at byde henvendelser velkomne. Det blev fra salen nævnt, at der desværre ofte kan komme ukoordinerede og til tider modsatrettede udmeldinger af forvaltningsmæssig karakter fra forskellige ministerielle institutioner. Miljøministeriet og Ministeriet for Fødevarer og Erhverv blev nævnt som to aktører, hvor man med fordel kunne samordne støtteordninger.

Endelig var det ønskeligt, om der kunne oprettes en database over forvaltningsplaner, samt en simpel struktur for best practice i forbindelse med udarbejdelse af forvaltningsplaner. Strukturen skal sikre et overblik over, hvilke punkter man som forvalter bør være opmærksom på at have været igennem, inden en forvaltningsplan sættes i værk.